

КУЛЬЧИЦЬКИЙ Олександр Якович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії

Національний статус, що склався у світі: російський.

Прозаїк, поет, перекладач, театральний критик. Псевдоніми – Говорилін, А. К.

З лікарської родини. Батько, Кульчицький Я., – флотський медик.

Народився в кінці 1814 – на початку 1815 року в м. Керчі Таврійської губернії Російської імперії (нині – Автономна Республіка Крим України).

Помер 7 (19) квітня 1845 р. в м. Петербурзі Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Похований на Літераторських містках Волкового цвинтаря.

Навчався в Слобідсько-Українській гімназії, закінчив юридичний факультет Харківського університету (1832-1837).

Працював титулярним радником Харківського губернського управління (1837-1841), редактором газети «Харківські губернські вісті» (1841-1842), чиновником Військового міністерства ().

Друкувався в газетах «Харківські губернські вісті», «Літературна газета», журналах «Вітчизняні нотатки», «Молодик», «Додаток до «Харківських губернських вістей», «Літературні додатки до «Руського інваліда».

Як літератор дебютував в альманасі «Надія» оповіданням «Спогади юності» (1836).

Потім настала черга нарисів «День біля моря», «Чатир-Даг», «Феодосія», рецензій «Харківський театр і Мочалов на харківській сцені», «Про дитячі вистави в Харківському театрі», «Провінційні театри в Росії. Харківський театр», оповідань «Омнібус», «Дагеротип», «Вечори на петербурзькому боці», «Вихід з театру».

Наш земляк – автор повістей «Кохання гімназиста» (1839), «Незвичайний поєдинок» (1845), брошури «Деякі великі і корисні істини про гру в преферанс, запозичені у різних стародавніх і новітніх письменників» (1843).

К. зобразив у ролі провінційного рецензента Вральчицького у водевілі П. Григор'єва «Макар Олексійович Губкін».

Серед друзів та близьких знайомих К. – М. Салтиков-Щедрін, І. Тургенєв, Є. Гребінка, Г. Квітка-Основ'яненко, М. Некрасов, О. Станкевич, О. Герцен, В. Белінський, І. Панаєв, В. Боткін, Л.

Млотковська, К. Соленик, П. Редкін, К. Кавелін, М. Лонгінов, О. Тютчев, І. Кронеберг, М. Щепкін, І. Маслов, І. Дзюбін, П. Плетньов та ін.

***

ПРОСТОТА І ПРИРОДНІСТЬ, з творчого кредо О. Кульчицького

Простота і природність – кращі керівники на шляху до успіху.

НЕ ВИСТАЧАЄ СЛІВ, з оповідки О. Кульчицького «Спогади юності»

Де знайду я вам слів, аби передати всі таємні відчуття душі моєї, котрі поступово переходять від слабких до сильних? Де слова, щоб висловити вам – спершу моє здивування, потім зачарування й тихе блаженство серця, коли я побачу Катрусю?

Ці млосні, великі, чорні очі, це темне волосся, що так гладко пригорнулося до милої голівки, ці уста, в яких, здається, видна усмішка неба, і потім – цей стан, ця хода, рухи, голос...

НЕМАЄ НІЯКОЇ ДРАМИ, з статті О. Кульчицького «Харківський театр»

У цій драмі («Велізарій» Е. Шенка – **авт.**) немає ніякої драми. Головна її діюча особа, Велізарій, є особа пасивна, а не дієва. Спочатку він святкує свою перемогу, а потім поневіряється без жодного справи у вигнанні.

Те й інше не впливає з його внутрішнього життя, та аніскільки не зображує нам особи, характеру. Де ж яка-небудь пристрасть, боротьба і перемога (тільки, зрозуміло, не над вандалами)? Де драма? Поставте на місце Велізарія кого завгодно, останнього з його воїнів, і ми не помітимо фальсифікації: настільки Велізарій безособовий!

...Радимо більше і більше обдумувати кожен роль свою, прагнути вивчити щонайменші її відтінки, і бути як можна обачнішим у вживанні жестів і позицій.

ВЕСЕЛО І В СПЕКУ, І В ХОЛОДНЕЧУ, з вірша О. Кульчицького «Втіха»

Ну, что же в том, что был я молод,

Что своенравно так шалил,

Что весело и жар и холод,
И гордо нужду выносил?

НАЖИВ СОБІ ВОРОГІВ, з листа О. Кульчицького В. Белінському від 28 вересня 1840 р. Стаття моя про Григор'єва була одержана тут без мене. Після приїзду я дізнаюся, що вперше в житті «нажив собі ворогів», що мене надзвичайно розважило й утішило. Проте найцікавіше мені було читати листи Григор'єва до Млотковського та інших осіб, в яких він лає мене на чому світ стоїть, і загрожує публічно зобразити мене у водевілі. У цьому випадку Кронеберг Андрій заздрить мені, й прохає, чи не можна абияк приліпити і його. Втім, я не думав, що Григор'єв такий по-дитячому дратівливий й дріб'язковий, а то б я поговорив про нього відвертіше.
...Якийсь безбожний брехун обмовив в липневій книжці «Пантеону» наших і без того сумних й умисно злощасних акторів, приписавши їм такі штуки, яких від створення світу не було на нашій сцені.

СОЛДАТСЬКІ ДІТИ НАЗИВАТИМУТЬ ВАС ТАТКОМ, з листа О. Кульчицького В. Белінському від 21 жовтня 1841 р.

Можливо, коли-небудь Вам доведеться шукати в тутешніх місцях містечка або посади: я можу порекомендувати, й багато чого не обіцяючи, сміливо запевняю, що діловодом при якій-небудь частині легко приймуть. Платня порядна і казенні дрова. Солдат служитиме замість лакея, які тут всі п'яниці і підозрілої поведінки. Дружина його, якщо буде одружений, може варити та прати, а за потребою й інше дещо.
Діти називатимуть Вас татком, а старший наваксує чоботи. Втім, ця остання витрата навіть, при загальному споживанні дьогтю, зайва. Трапиться так, що з безстрокових багато хто уміє кравцювати і чоботарювати. І тоді Ваші витрати ще зменшаться.
Подумайте про це ґрунтовніше і мене повідомте з першою поштою.

В ТИСЯЧУ РАЗІВ ЦІКАВІШИЙ, з рецензії В. Белінського в альманасі «Фізіологія Петербургу» «Омнібус» п. Кульчицького (Говориліна) – стаття абсолютно дагеротипна, вірний зліпок з випадку, не позбавлений цікавості. ...Багато дорікає хто за сальність в зображенні безупинно блюючого купця-бороди. На нашу думку, письменник, зображаючи дійсність, лише в двох випадках може впадати в сальність і брудність: або коли він сам сильніше захоплюється своїми картинами, чим вони брудніші, – з своєї особистої прихильності до всього брудного; або, коли він вдається до протилежних крайнощів, і занадто різким зображенням бруду, не пом'якшеним художністю виразу, прагне продемонструвати свою огиду до бруду.
Останнє нерідко трапляється з людьми, в яких відчуття і освіченість вищі за талант. Можливо, в цьому відношенні п. Кульчицький трішки і схибив проти смаку в своєму «Омнібусі»; проте все-таки його купець-борода і його герой дуже схожі на дійсних людей цього розряду, – і тому «Омнібус» для нас все-таки набагато кращий за безліч творів із зображеннями великих і колосальних предметів, а купець-борода і герой в тисячу разів цікавіше Греміних, ...Лідиних, Зоричів і тому подібних так званих «ідеальних» створіннь».
*Гремін і Зорич – герої повістей О. Марлінського «Випробування» і «Помста»; Лідина – героїня роману М. Загоскіна «Рославлев, або Росіяни в 1812 році».

В КАРТИ ГРАВ ВІДМІННО, зі спогадів К. Кавеліна

Тільки-но приходив Белінський після обіду – негайно ж починалася гра в карти, копійчана, проте вона захоплювала й хвилювала його до смішного. Загравалися ми часто до білого дня. Тютчев грав спокійно й з змінним щастям; я вічно програвав; Кульчицькому щастя валило завжди диявольське, і він грав відмінно.
На цих-то карткових вечорах, увічнених для гуртка брошурою Кульчицького «Деякі великі й корисні істини про гру в преферанс», видану під псевдонімом кандидата Ремізова, відбувалися ті сцени великого комізму, які часто приводили в обурення Тютчева, бавили друзів, а мене приводили в глибоке розчулення...

В МОГИЛУ «ПІДХОВАЛИ» СТУДЕНТА, з нарису «Олександр Кульчицький: особа і доля» Замальовки з натури точні, характеристики влучні й деколи вбивчі, і все це мало нагадує високий романтичний стиль ранньої прози того ж автора. У єдиному листі Кульчицькому, що дійшов до

нас, Белінський писав: «Щоб Вам узятися за гумористичні статті – зображувати провінційні натури? Наперед сміюся від однієї думки про це, судячи з ваших листів. Приймайтеся з Богом! Знаєте – російські типи – поміщик, поміщиця, семінарист, радник палати, професор, студент, й ін. і ін.».

Недаремно Белінський вважав, що саме в реалістичних побутових нарисах у дусі Гоголя й полягає покликання молодого автора (а зовсім не в серйозних віршах і прозі).

Втім, Кульчицькому й самому часто не подобалися власні ліричні опуси. Про це пише в листі Белінському А. Кронеберг 16 листопада 1840 року: «Кульчицький все перекладає Гейне; пише дещо й своє, проте негайно шматує, не оглядаючись на те, що я доводжу йому, як це погано». Услід за Гоголем і Белінським Кульчицький виступив проти французьких драм і водевілів, котрі заповнили сцену. Він закликав драматургів показувати на сцені національне життя, проте в очищеному, ушляхетненому вигляді, із зображенням піднесених пристрастей, героїчних подій і зворушливих сюжетів.

...Жити виключно літературною працею у той час в столиці міг не кожний. Кульчицький змушений був суміщати заняття літературою із службою. Навантаження виявилось непосильним, і незабаром після приїзду до Петербургу він захворів (мабуть, сирий пітерський клімат був йому протипоказаний).

Кульчицький спочатку не звертав уваги на постійну лихоманку й кашель. А потім вже було пізно: швидкоплинні сухоти звели його в могилу. Белінський пережив свого друга всього на чотири роки. Їх могили знаходилися поруч.

Однак, як писав в «Петербурзьких аркушах» В. Гаршин, вже до початку 80-х могила Кульчицького виявилася покинутою, а потім на цьому місці поховали якогось студента Чернишова.

ЛЮДИНА НЕЗНАЧНОГО ТАЛАНТУ, зі спогадів М. Тютчева

Спочатку я жив один, проте весною 1842 р. познайомився зі мною колишній редактор «Харківських губернських відомостей» Олександр Якович Кульчицький, який приїхав до Петербургу. Він мав рекомендаційні листи до мене й деяких інших осіб.

То була людина з організмом нервовим і хворобливим, за природою своєю надзвичайно вразливий, під час хворобливих нападів схильний до роздратування, але притому найчеснішого етичного напрямку, в розумовому відношенні ідеаліст і романтик.

Він мав потяг до літературних занять, був наділений легким гумором, однак талант його був дуже незначний, і відчуття безсилля було мукою його життя. Він взагалі схильний був до іпохондрії, харківське середовище не задовольняло його, і до Петербургу його вабило переважно бажання зблизитися з літературним світом.